

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2005

Tomáš Mrkos

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

Fenomén demonstrací v České republice

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracoval:
Tomáš Mrkos

Brno 2005

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Veronice za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Praha 31. března 2005

Tomáš Mrkos

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Fenomén demonstrací v České republice“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....

Tomáš Mrkos

OBSAH

ÚVOD	3
1. Rozdělení demonstrací podle složení a cílů	5
1.1 Dělení demonstrací dle složení demonstrantů a dle cílů demonstrací	5
1.2 Demontrace anarchistů, ultrapravice, komunistů, ekologů, odborové demontrace, demontrace ochránců lidských práv a sportovních fanoušků	6
1.3 Demontrace s náboženskými cíly, demontrace proti politice vlády	9
1.4 Dílčí závěr	9
2. Sociálně-psychologická analýza demonstrací	11
2.1 Analýza sociálně-psychologického pozadí demonstrací z hlediska demonstrujících	11
2.2 Demontrace vyjadřující nesouhlas se stavem věci, sportovní fanoušci	11
2.3 Demontrace za zlepšení ekonomického postavení demonstrantů	18
2.4 Dílčí závěr	19
3. Legislativní předpisy související s demonstracemi	20
3.1 Současné možnosti bezpečnostních složek při dohledu nad demonstracemi	20
3.2 Zákony upravující povinnosti organizátorů demonstrací	20
3.3 Oprávnění bezpečnostních sborů monitorovat a zakročovat vůči demonstrantům	23
3.4 Dílčí závěr	24

4. Taktika zákroku bezpečnostních sborů při demonstraci	26
4.1 Takticko-psychologické postupy bezpečnostních sborů při zákrocích proti agresivním demonstrantům	26
4.2 Zásady kontroly demonstrace (davů)	27
4.3 Fáze demonstrace a následná opatření	27
4.4 Činnost bezpečnostních sborů při jednotlivých fázích demonstrace	28
4.5 Prevence selhání bezpečnostních sborů při demonstracích	30
4.6 Dílčí závěr	31
 Závěr	 34
Resumé	35
Anotace	36
Literatura a prameny	37

Úvod

Téma se zabývá aktuálními jevy ve společnosti a domnívám se, že současná politická reprezentace České republiky (dále ČR) a politické reprezentace ostatních států Evropské unie (dále EU) se k tomuto fenoménu nemohou dlouhodobě obracet zády.

Mnoho lidí v České republice vnímá demonstrace jako pro společnost nebezpečný jev, kterého se nemá slušný člověk účastnit.

Pod dojmy z minulých několika desetiletí lidé ztratili v sobě sílu mluvit o svých potřebách a názorech veřejně.

Demokracie v sobě tuto možnost obsahuje a český člověk se s touto skutečností pomalu sžívá.

Nutno dodat, že současná ekonomická situace většiny rodin v ČR je velmi napjatá a vstup do EU pro mnohé nepřinesl, vyjma zdražení, nic pozitivního.

Všichni dobře víme, že blahobytu se nedosáhne za rok a možná ani za deset let, ale pokud se dostanete na hranici bídy, nemáte zaměstnání a sociální dávky nestačí pokrýt nic než nájem, nemůže od vás nikdo očekávat pochopení pro situaci, ve které se ekonomika státu nalézá.

Domnívám se, že vzroste počet demonstrací se sociálním a politickým pozadím vedené odbory nebo ekonomickými celky, které se budou pokoušet zajistit si v této společnosti výhodnější postavení.

Zvýší se angažovanost občanů ČR při ekologických demonstracích a demonstracích na obranu lidských práv nejen u nás, ale i ve světě.

Lze očekávat nárůst agresivity sportovních fanoušků, kteří však nejsou ryzí formou demonstrantů, spíše davem se společným objektem zájmu (svého sportovního klubu), i když i zde dochází k demonstraci, ale především síly jednotlivých fanoušků při vandalismu.

Cílem této práce je ucelené shrnutí příčin vzniku demonstrací, jejich průběh, a možné důsledky pro stát, demonstranty i bezpečnostní sbory s využitím systémové analýzy dostupných materiálů a následné využití deduktivní metody.

Tato práce se s ohledem na svůj rozsah nezabývá filosofií jednotlivých skupin účastníků demonstrací, neklade si rovněž za cíl jejich filosofii hodnotit, či jakkoli s ní polemizovat.

Nelze ani rozebírat jednotlivé aspekty demonstrací z pohledu psychologie či sociologie v rozsahu, ve kterém by si to toto téma zasloužilo.

S přihlédnutím k tomu, že jsem jako bývalý policista vázán služebním tajemstvím, nemohu zveřejňovat bez souhlasu odpovědných funkcionářů Policie ČR skutečnosti, které jsou součástí utajovaných skutečností.

Pokusím se ukázat na možnosti vedoucí ke zlepšení komunikace směrem od demonstrantů k bezpečnostním složkám, ale i na možnosti zlepšení komunikace směrem od bezpečnostních sborů k demonstrantům. Domnívám se, že v tomto ohledu mají všechny zúčastněné strany rezervy.

1. Rozdělení demonstrací podle složení a cílů

Demonstrace znamená obecně předvedení něčeho konkrétního na veřejnosti. Na stránkách této bakalářské práce se budu zabývat demonstracemi občanů České republiky, které se vyjadřují k politicky závažným otázkám, nebo k tématům, která nejsou politicky řešena, ale cílem demonstrací je, aby se tak stalo. Vzhledem k tomuto poněkud obsáhlému a nekonkrétnímu rozdělení se v poslední době demonstrace dělí především podle cílů, podle složení demonstrantů nebo podle průběhu.

1.1 Dělení demonstrací dle složení demonstrantů a dle cílů demonstrací

Demonstrace mohou být nátlakové (získávací) nebo demonstrace na podporu nějaké osoby nebo politického programu či občanské iniciativy, které na první pohled nechtějí nic získat, ale i zde je cílem získat vliv na politické scéně nebo je cílem získání veřejného mínění pro svoji věc. S ohledem na právě uvedené skutečnosti se domnívám, že demonstrace jsou vždy získávací, ale odlišují se od sebe především intenzitou nátlaku popř. vlastním průběhem.

Demonstrace jsou pokojné nebo agresivní. Zvláštním druhem demonstrací s velmi agresivním prvkem jsou sportovní fanoušci.¹

S ohledem na rozmanitost názorů a politických proudů ve společnosti se demonstrace určitých organizátorů stávají zajímavé např. pro mladé lidi nebo naopak pouze pro seniory. Výsledkem jsou věkově limitované demonstrace, což má většinou vliv na jejich průběh.

Dle cílů lze demonstrace obecně dělit na politické, náboženské, sportovní.

Politické demonstrace mohou být organizovány vládními stranami na podporu vládních programů nebo jsou svolávány politickou opozicí, která má své reprezentanty v Parlamentu ČR a vyjadřují se k vládní politice s ambicemi převzít moc ve státě. Politickou demonstrací je samozřejmě i shromáždění malých politických stran, které usilují o podíl na moci ve státě, ale

nemají své reprezentanty v Parlamentu ČR. Nelze opomíjet ani regionální politické strany, které nemají velmi často tu sílu oslovit občany celé ČR, ale pro obyvatelstvo v jehož regionu působí mají velký význam například při prosazování ekologických programů. V dnešní době mají však politické zastoupení i extrémně vyhraněná hnutí občanů, která mají často za cíl nejen změnu vládní politiky, ale i současně konkrétní cíle a velmi často se uchylují ke krokům, které jsou již za hranicí zákona, ať už se jedná o fyzické napadání politických oponentů nebo vandalství.

Za politickou demonstraci je nutné považovat i demonstrace odborových svazů, či jiných profesních sdružení, která se snaží upozorňovat na problémy především sociálního rázu.

V České republice nemají velkou tradici náboženské demonstrace, ty jsou typické pro státy, ve kterých je náboženská doktrína politickým programem vládnoucích sil a jedná se v podstatě o obdobné cíle jako u politických demonstrací.

1.2 Demonstrace anarchistů, ultrapravice, komunistů, ekologů, odborové demonstrace, demonstrace ochránců lidských práv a sportovních fanoušků

Pod označením anarchisté si představují opozici k ultrapravici. Ve většině případů nelze připisovat demonstracím pouze jedno politické spektrum. V případě anarchistů jsou na jejich demonstracích přítomní často i zástupci ekologických hnutí, ochránců lidských práv (občanské právní hlídky) a nezřídka i mladí komunisté. Jako spíše folklórní doplněk se pohybují na demonstracích anarchistů příznivci hnutí PUNK, kteří využívají pestrých programů (streetparty) pro svoje pobavení a na demonstracích mají větší význam až při agresivních projevech demonstrantů vůči bezpečnostním složkám. Demonstrace anarchistů v Praze, kterých jsem se účastnil, postrádali organizační aparát. Vzhledem k politickému spektru demonstrantů se velmi často stávalo, že nebyly vždy jasné ani trasy pochodů, natož časové harmonogramy.⁵ V zájmu zachování objektivit musím uznat, že pro obyčejného občana mají demonstrace anarchistů přitažlivější program než demonstrace ultrapravice, i když demonstrace ultrapravice jsou naopak po organizační stránce zvládnuty naprosto dokonale.

Jak jsem uvedl výše, demonstrace ultrapravice se liší od demonstrací anarchistů na první pohled svojí uzavřeností. Až do milénia byly demonstrace ultrapravice určené pouze pro příslušníky hnutí skinheads se zaměřením na fašisticky orientované skupiny, které jsou často financovány i ze zahraničí. Na těchto demonstracích nebyl vítán nikdo z vnějšku (veřejnost). Demonstrace měly velmi podobné programy, jedním z cílů bylo především stmelování vlastních organizací, vzájemné seznamování se příslušníků hnutí a případně další cíle nebo akce (koncerty, demonstrace, popř. jiné aktivity). Po roce 2000 se část hnutí skinheads rozhodla vyjít z ilegality a u Ministerstva vnitra (dále MV) si zaregistrovali politickou stranu, kterou otevřeně podporují až do dnešních dnů. V současné době jsou demonstrace ultrapravice, které se konají v Praze převážně politickou demonstrací s prosazováním politického programu jejich politické strany.

Tradiční demonstrace staré generace komunistů se odehrává zcela v duchu demonstrací z doby před rokem 1989. Na těchto demonstracích je patrný vliv nostalgie a vzpomínek zúčastněných, které ve většině případů tvoří senioři. Mladí komunisté se těchto demonstrací účastní sporadicky, raději se účastní demonstrací s anarchisty, kteří jejich účast nevidí vždy s libostí.

Čistě ekologických demonstrací jsem se neúčastnil. Měl jsem pouze možnost sledovat odpor Českých matek při spouštění jaderné elektrárny Temelín, které dle mého názoru jednaly na ekonomicko-politickou zakázku společně s ekologickým hnutím odpůrců z Rakouska. Takovéto demonstrace nejsou okruhem mých zájmů, protože se při postupu proti demonstrantům berou v úvahu více politická hlediska než věcná. Ekologická hnutí se v Praze orientují spíše na osvětovou kampaň. Demonstrací se účastní společně s anarchisty, kteří jejich účast velmi vítají.

Demonstrace ochránců lidských práv jsou v ČR většinou spjaté s celosvětovou politickou situací. Časté jsou demonstrace na podporu Tibetu před velvyslanectvím Čínské republiky. I další události ve světě jako např. válka v bývalé Jugoslávii vyvolala vlnu demonstrací proti válce a za dodržování lidských práv. I když se těchto demonstrací účastnili ve velkém počtu i občané ČR, tyto demonstrace byly velmi často organizovány některým z přistěhovaleckých sdružení.⁵

Do budoucna velmi důležitou skupinu demonstrantů tvoří občané ČR v produktivním věku organizovaní v odborech. Naše politická reprezentace hřeší na to, že český člověk nemá demonstrování zažité v tom správném duchu, díky poněkud pokřivenému demonstrování na 1. máje. Český člověk je neustále vybízen k trpělivosti od své vlády a český člověk vládě věří a doufá, že se stát o něj postará. Domnívám se, že čas kdy pohár trpělivosti přetéká je právě v této době a bezpečnostní složky budou muset řešit nejobtížnější možnou variantu demonstrací. Bezpečnostní složky budou stát tváří v tvář svým chleboďárcům, tzn. daňovým poplatníkům. Demonstrace odborů jsou vždy velmi dobře organizované, bývají velmi často medializované a emotivně jsou velmi vystupňované.⁴ Vzhledem k tomu, že se politici bojí nasadit proti odborářům policejní složky, které se mezi nimi pohybují spíše sporadicky, nedošlo k žádné větší eskalaci násilí, ale domnívám se, že až k tomu dojde, půjde o velmi tvrdý a agresivní konflikt z obou stran.

Konkrétním příkladem, jak to může v budoucnu vypadat na odborářských demonstracích nebo jiných demonstracích se sociálním kontextem, je chování sportovních fanoušků. Není náhodou, že k největšímu rozmachu sportovního fandovství v ČR po roce 1989 došlo v oblastech, kde je utlumována těžba uhlí, v důsledku čehož prudce narostla nezaměstnanost. Z horníků se stali nezaměstnaní závislí na úřadech práce, kteří tráví svůj čas v restauracích, kde si stěžují na nevděk společnosti, popíjejí alkohol a sledují svůj sportovní klub, který se pro ně stává poslední chloubou. Řeč je samozřejmě o Ostravě a o fanoušcích Baníku Ostrava. Po roce 1989 se sportovní fanoušci realizovali většinou pouze na stadionech. S nárůstem agresivity (velmi často v důsledku požití alkoholu či jiné psychotropní látky) se postupně agresivita fanoušků projevuje už po cestě na i ze sportovního utkání. Stalo se však i realitou, že si fanoušci vzájemně soupeřících týmů domlouvají místa bitev, kde dochází k násilnostem s cílem způsobit co možná největší ztráty na soupeřově straně. Toto samozřejmě s demonstracemi nemá mnoho společného, až na to, že věkový průměr těchto fanoušků je kolem 22 let a praktik i zkušeností z tohoto prostředí může být využito i při jiných demonstracích. Rovněž je nezanedbatelný sociální kontext tohoto sociálně-patologického jevu.

1.3 Demonstrace s náboženskými cíly, demonstrace proti politice vlády

Demonstrace s náboženskými cíly v ČR nemají tradici a osobně jsem se žádné nezúčastnil. Pouze z médií se dozvídám o dění v Palestině, Iráku či Afghánistánu, kde jsou nebo v nedávné minulosti byly politické síly, které zneužili náboženskou doktrínu pro své cíle. Na demonstracích, kde je Bůh ať už má jakékoliv jméno, velmi nebezpečnou okolností, protože i při průměrných schopnostech manipulátora lze dav zmanipulovat ve velmi krátké době k velmi nebezpečným a krvavým střetům s bezpečnostními sbory. Cílem těchto demonstrací je většinou mezinárodní odsouzení zásahu proti demonstrantům, popřípadě zvednutí vlny zájmu o nějaký vnitrostátní problém.

V České republice se v období před volbami do poslanecké sněmovny vždy prudce zvýší počet demonstrací svolaných politickými stranami a to nejen těch zastoupených v poslanecké sněmovně. Rovněž ve volbách do zastupitelských orgánů obcí a krajů lze pozorovat zvýšený počet demonstrací. Velmi málo jsou navštěvovány demonstrace na podporu senátorů, které jsou svolávány v nejmenší míře. Na těchto demonstracích jsou přítomní jak přívrženci strany, tak i její odpůrci. Jsou čtena programová prohlášení stran nebo jednotlivců, jsou bod po bodu vysvětlovány způsoby jejich dosažení a na závěr promlouvá host nebo je diskuse s občany. Velmi často jsou demonstrace doprovázeny zábavným programem pro děti, či vystoupení hvězd naší populární scény.

1.4 Dílčí závěr

Rozdíl mezi demonstracemi je u jejich cílů. Z výše uvedeného je patrné, že demonstrace jsou vždy získávací.

Demonstrace se liší především svým složením (demonstrace ultrapravice, ultralevice, ekologické demonstrace, odborové demonstrace nebo náboženské demonstrace).

Velmi specifickou formou davového násilí je tzv. sportovní fanouškovství, které není klasickým druhem demonstrací (cílem je páchání násilí – adrenalin). Následující kapitola se zabývá pohledem na sociálně-psychologické pozadí demonstrantů různých skupin.

Pro české prostředí jsou aktuální především demonstrace ultralevice a ultrapravice, odborové demonstrace a demonstrace ekologů. Náboženské demonstrace nemají v ČR žádnou tradici již od dob husitství.

2. Sociálně-psychologická analýza demonstrací

Je velmi obtížné oddělovat sociálně-psychologická hlediska jednotlivých účastníků demonstrací, vzhledem k tomu, že toto hledisko je do jisté míry předurčeno sociálním postavením demonstrantů, jejich věkem i jejich cílem. Jiné sociálně-psychologické pozadí mají demonstrace na ochranu lidských práv a jiné pozadí mají demonstrace nezaměstnaných.

2.1 Analýza sociálně-psychologického pozadí demonstrací z hlediska demonstrujících

Obecně lze o sociálně-psychologickém pozadí demonstrací říci to, že demonstrace občanů ČR je legitimní prostředek k vyjádření názorů či potřeb určité části společnosti a velmi často k nim dochází až po té, kdy jsou vyčerpány všechny jiné možnosti řešení daného problému.⁴ V naší zemi je bohužel častým jevem ignorance státních institucí potřeb občanů. Státní instituce velmi často jednají až po medializacích problému v médiích, popřípadě až po veřejných demonstracích či stávkách. Nutno dodat, že okolní státy na tom nejsou o mnoho lépe, protože i tam státní aparát velmi často zapomíná z čích peněz je vydržován.

Jsou samozřejmě i případy demonstrací, které mají spíše osvětové cíle, jako například ekologické demonstrace, které jsou však většinou spojené s anarchistickými demonstracemi. Nicméně psychologické pozadí těchto myšlenek je namířeno k celé veřejnosti a snaží se v občanech probudit potřebu chránit přírodu kolem nás, třeba jen tím, že budeme třídit odpad.

2.2 Demonstrace vyjadřující nesouhlas se stavem věci

Tato kapitola se zabývá především demonstracemi extrémistických hnutí (označení anarchistů a skinheads), protože jsem se jich v minulých letech ve velké míře účastnil jako příslušník Policie České republiky.

Nejprve bych se chtěl věnovat demonstracím ultrapravice (skinheads), které nejsou pro veřejnost příliš přitažlivé s ohledem na propagaci fašismu většiny jejich příslušníků. V současné

době se již snaží jejich politická strana oslovovat především pracující ve středním věku, ale příliš se jim to nedaří, protože jejich program není odlišný od programů ostatních stran. Demonstrace jsou vždy svolávány s velkým předstihem. Řádně jsou oznamovány obecním úřadům, které je s ohledem na Ústavu ČR povolují. Organizátor má celý průběh demonstrace pevně v ruce a mezi účastníky panuje téměř vojenská disciplína.

Demonstrace je zahajována produkcí nějaké skinheadské skupiny nevalné kvality, kdy je kladen důraz na texty, ve kterých se obracejí do mytologie a apelují na vlastenectví, popřípadě kamarádství, věrnost a statečnost. Následně promlouvá organizátor, který seznamuje účastníky s programem demonstrace, v případě pochodu je seznamuje s trasou a průběhem pochodu. Následně předává slovo řečníkům, kteří jsou většinou dva až tři.

Ve většině případů se řečníci vyjadřují k situaci ve společnosti, kdy kladou důraz na národní pospolitost, národní hrdost, národní tradice. Téměř vždy končí obviněním vlády z nehájení zájmů ČR a následně svoje tvrzení dokládají. Je velmi s podivem, jak jsou si některé projevy ultrapravice a ultralevice (anarchistů) v některých otázkách podobné. Příliš překvapivé to není u sociálních otázek, ale například v otázce vstupu ČR do EU dokonce vystupovali zástupci obou táborů pod jednou platformou.

Mezi projevy zaznívá vždy kulturní program a na závěr někdy zaznívá i státní hymna ČR. Organizátor demonstraci vždy ukončuje na místě shromáždění, pokud není povolen pochod. Při pochodu je pochod veden do místa určení a zde je pronesen opět nějaký projev s obdobným obsahem, ale vztahující se k místu pochodu. Následně je demonstrace ukončena.

V minulosti se stávalo, že toto byl vždy moment, kdy se organizátoři z demonstrací vytráceli a byl dán průchod emocí. Shromáždění příslušníci ultrapravice se hromadně přesunovali do předem rezervovaných restaurací, ale téměř vždy se na cestě konfrontovali s již na ně připravenými příslušníky ultralevice.

V přítomnosti policie se až na pár výjimek podaří situaci zvládnout bez větších problémů jen díky izolaci obou táborů.³ Ze svých zkušeností musím objektivně uznat, že větší míra agresivity či provokací je většinou na straně ultralevice (alespoň krátce po demonstracích).

Samozřejmě jiná situace nastává večer kdy se příslušníci ultrapravice přesunují z restaurací na nádraží či jinam po Praze, kde nocují, protože se většinou jedná o mimopražské účastníky demonstrací.

Příslušníci ultrapravice nebývají na demonstracích pod vlivem drog či alkoholu, bývají ozbrojeni především boxery, noži nebo tyčemi, které mívají na svoji sebeobranu. Výjimkou není ani pistole z období 2. světové války. Vzhledem k časté represi ze strany policie, je však počet zbraní mezi příslušníky ultrapravice v dnešní době minimální, alespoň na místech demonstrací.

Minulostí se stala jednotná ústroj příslušníků skinheads, kterou tvořila bunda BOMBER, džíny dole vyhrnuté a vojenské boty zn. Marten's. Nedílnou součástí image příslušníka skinheads byla samozřejmě vyholená hlava. Je zajímavé, že především tato image měla a má velký ohlas u mladých teenagerů, kteří se stávali příslušníky skinheads již ve věku od 13 let a zůstávali členy většinou až do svatby.

V dnešní době je pro příslušníky skinheads typické nošení vyholených hlav nebo trochu odrostlých vlasů, ale vojenskou image vystřídala sportovní image. V současnosti skinheadi nosí oděvy značek LONSDALE a UMBRO, boty uvedených značek, džíny, trička, bundy i čepice. Častým doplňkem je ledvinka uvedených značek. Domnívám se, že tato změna je zapříčiněna i tím, že příslušníci skinheads se často účastní sportovních akcí jako fanoušci, a samozřejmě je pro ně snazší splynout v davu, po utkáních kdy dochází ke rvačkám či vandalismu, čímž policii unikají.

Závěrem k demonstracím ultrapravice musím konstatovat, že komunikace s organizátory jejich demonstrací je pro policii mnohem snazší než je tomu u demonstrací ultralevice. Policisté mají mnohem radši demonstrace ultrapravice než demonstrace ultralevice, protože ze strany ultrapravice nedochází při demonstracích k napadání policistů. Toto samozřejmě neplatí při

řádění sportovních fanoušků, mezi kterými jsou často příslušníci skinheads. Sportovní fandovství berou skinheadi jako sport a zábavu, ale pokud jde o jejich politické zájmy své chování radikálně mění.

Poněkud pestřejší jsou demonstrace anarchistů (ultralevice), i když i zde je mnoho obdobných prvků jako v případě ultrapravice. Organizátoři ultralevicových demonstrací (anarchisté, komunisté popř. i ekologičtí aktivisté) mívají někdy problém dodržet zákonnou oznamovací lhůtu na obecních úradech, většinou jim však obecní úřady stejně vycházejí vstříc.

Vzhledem k pestrosti cílů a skupin demonstrantů je organizátor na ultralevicových demonstracích pouze osobou za demonstraci odpovědnou, ale nemívá vliv na chování některých radikálních skupin, v důsledku čehož dochází často k hádkám a nedorozumění. Velmi často se na poslední chvíli domlouvají body programu, trasy pochodů a následný program v některém z pražských klubů. Vzhledem k tomuto chaosu může být někdy problém pro policii sehnat organizátora přímo na místě konání demonstrace a dochází k pracnému obtelefonování všech možných lidí, kteří by mohli o organizátorovi něco vědět. Nakonec se organizátor vždy najde a domluví se pravidla vzájemné spolupráce a začátku demonstrace již nic nebrání.⁷

Demonstrace ultralevice jsou od demonstrací ultrapravice odlišné především pestrostí programu. Oblíbeným místem ultralevice v Praze je Náměstí Míru, kde ve spodní části organizátoři umísťují stánky s ekologickou tematikou, ve kterých sbírají podpisy občanů do různých petic (na ochranu hospodářských zvířat před týráním, zákaz zkoušek kosmetiky na zvířatech, apod.), stánky jsou plné letáků a barevných fotografií s týranými zvířaty. Za těmito stánky jsou již většinou stánky s tiskovinami typu A-kontra, nebo tiskoviny s komunistickou tematikou. Jedním z důvodů, proč jsou komunisté trpěni na demonstracích ultralevice je jejich finanční podpora od KSČM i ze zahraničí a nezanedbatelným důvodem je i obava z napadení demonstrace ze strany skinheadů, v duchu hesla - čím více, tím lépe. Za těmito stánky je již prostor pro shromáždění demonstrantů. Po stranách jsou někdy i stánky s občerstvením, kde jsou k dostání vegetariánské potraviny a alkohol.

Na jedné z prvních demonstrací jsem na vlastní kůži zjistil, že do potravin byla přidána i nějaká pro mne neznámá látka, v důsledku čehož jsem se dostal do euforie, což v té době nebylo na škodu, protože jsme v počtu 40 policistů zabraňovali řádění asi 2000 osob ve Vodičkově ulici. Musím objektivně prohlásit, že na demonstracích ultralevice jsou přítomné drogy. Netvrdím, že jsou v místě demonstrace přímo distribuovány, ale na mnoha demonstracích bylo přítomno mnoho osob pod vlivem drog. Marihuana je na těchto demonstracích cítit ze všech stran.

Kulturní program levicových demonstrací má mnohem větší kvalitu, než u demonstrací např. skinheadů. Je to především z toho důvodu, protože klubová a disco scéna často zabezpečuje reprodukovanou hudbu (house nebo techno produkci), kterou produkuje přímo pod širým nebem, na vozidlech či ve stanech. Nezřídka se účastní demonstrací některá z pražských punkových nebo rockových kapel svým živým vystoupením. Pravidelné rytmy skladeb, vysoká hluchnost, alkohol nebo drogy postupně stupňují v davu napětí. Mezi jednotlivými kulturními programy vystupují řečníci, kteří uvádějí demonstranty do varu a výsledkem je často dav, který má pocit, že může změnit svět.

Pokud organizátoři uznají, že je dav v požadované náladě, formálně ukončí demonstraci a vydají se na pochod. Velmi často se jí účastní i vozy s reprodukovanou hudbou, za kterými lidé tancují a baví se. Je pro ně velkou zábavou, že policie z důvodu demonstrace omezuje dopravu v centru města a mají pocit, že jim vše projde. Není neobvyklé, když se průvod rozdělí na několik menších průvodů a různě se setkávají. Pro policii je to velmi nepříjemná věc, protože musí přeskupovat síly, které se snaží neukazovat na veřejnosti.

Zatímco na demonstracích ultrapravice je přítomno větší množství osob se středoškolským vzděláním, jsou na demonstracích ultralevice početnou skupinou studenti VŠ, kteří mají mnohem lepší znalost zákonů a často i vytvářejí studenti právnické fakulty tzv. občanské právní hlídky, jejichž úkolem je spolupráce s médii na dokumentování případných mimozákonných postupů policie. Média jsou na těchto demonstracích hojně zastoupena a častým jevem jsou různá interview nejen pro novináře, rozhlas a televize tuzemských společností, ale i pro televizní a rozhlasové společnosti a noviny ze zahraničí. Občanské právní hlídky mají

k dispozici často i videokameru a natáčí důležité okamžiky na demonstracích, na základě kterých často neúspěšně obviňují policii z překročení svých pravomocí.

Velmi specifickým jevem je sportovní fanouškovství, které je v současné době možné vidět zejména u fanoušků Baníku Ostrava a Sparty Praha. Samozřejmě se tento jev nevyhýbá ani jiným sportovním klubům, ale u těchto jsou projevy vandalství a agresivity téměř tradicí. Média vždy věnují vzájemným utkáním mimořádnou pozornost. Policejní složky musely již v posledních letech minulého století a zejména v současnosti, přehodnotit svůj postoj k tomuto jevu a se vši vážností se mu věnovat.⁶

Zatímco v předchozím období se většinou pořadatelsky chránila pouze místa utkání klubů (bezprostřední okolí stadionu a stadion), policie se v dnešní době v časovém předstihu domlouvá s dopravci (ČD, ČAD i soukromými dopravci) o způsobu dopravy fanoušků do místa utkání a trasy přesunu, v případě využití vlakového spoje. Policisté jsou již velmi často přítomní v dopravních prostředcích a sledují dění. Případné změny nebo důležitá zjištění jsou jejich cestou předávány veliteli opatření a pořadatelům, aby byl zjedнан pořádek.

Pro lepší názornost si vyberu utkání Baníku Ostrava v Praze se Spartou Praha. Utkání začíná např. v 16:30 h. Vzhledem k tomu, že přímý spoj vlakem z Ostravy do Prahy jede téměř 5 hodin, lze předpokládat, že fanoušci si ještě nechají nějakou dobu do utkání, proto vyjíždějí většinou nejdéle do 10:00 h dopoledne. Velmi často mají na utkání volno a již od rána se posilňují alkoholem a při nastupování jsou již ve velmi dobré náladě. Během cesty v posilňování samozřejmě pokračují. Začíná se množit porušování přepravních podmínek, kouří se na místech kde je to zakázáno, ženy jsou velmi často obtěžovány, v důsledku čehož si přeseďávají do jiných vagónů.

Průvodčí často situaci zklidňuje již za asistence policie a buď se fanoušci uklidní nebo dojde k řešení problémů. Velmi často fanoušci ničí interiéry dopravních prostředků, uráží ostatní cestující a vykonávají potřebu nejen na místech k tomu určených. Velmi často jsou policejní jednotky nuceny jet vlaku naproti, kde jsou nejagresivnější fanoušci z vlaku ještě mimo Prahu vyvedeni a následně předvedeni na služebny policie, kde se zodpovídají z výtržnictví. Tento

samotný zákrok policie je většinou emočně velmi vypjatý a je nutné provést zákrok maximálně rychle a spravedlivě. Informace od utajených policistů přítomných na místě musí být přesné a musí se provést důkladná analýza. Monitorování fanoušků se provádí pomocí videokamer, které obsluhují uniformovaní policisté. Nevím však jestli jsou tyto prostředky ještě používány, protože jejich využívání uvnitř vlaku je problematické. Nicméně zásahové jednotky si natáčejí zákroky, které vůči fanouškům provádějí z důvodu případných stížností na jejich postup a samozřejmě pro dokumentaci výtržnictví fanoušků.

Jiný přístup k fanouškům se volí v případě, že cesta proběhla v rámci možností bez větších problémů a samozřejmě jiná opatření jsou, je-li vlak plný agresivních osob pod vlivem alkoholu dočasně zapálených pro ochranu svých práv fanoušků, hrdě se hlásících k příslušnosti ke svému klubu. V případě výstupu klidných fanoušků v bezprostřední blízkosti metra (Praha Hlavní nádraží) jsou fanoušci již za zjevného doprovodu uniformovaných policistů navedeni do metra, odkud jsou převezeni do stanice Vltavská, kde vystoupí a následně se pěšky nebo tramvají přesunují ke stadionu Sparty Praha. Doprava je v ulicích kudy prochází dav dočasně omezena a je řízena Policií ČR. V případě výstupu agresivních fanoušků, jsou tito policií na nástupišti obklíčeni, nejagresivnější jsou z davu vyvedeni a ostatní jsou za velmi silné asistence policie navedeni do metra nebo přistavených autobusů a jsou následně za doprovodu policie dopraveni na stadion. V případě, že na místě výstupu není metro jsou fanoušci převáženi většinou na utkání speciálními autobusy.

Na stadionu mají fanoušci domácích i soupeře přímo rezervovanou určitou část hlediště, většinou v blízkosti sebe, ale v poslední době je mezi tábory nechávána mezera, ve které jsou přítomné bezpečnostní složky (pořadatelé, Městská policie, Policie ČR). Fanoušci jsou u vstupu kontrolováni, aby na stadion nenosili zbraně, výbušniny, tyče, zápalné lahve, ale většinou se jim podaří propašovat nůž, nůčáky, tyč nebo dýmovnici a v průběhu zápasu jsou těmito předměty napadáni fanoušci soupeře. V případě, že policie zjistí přítomnost takovýchto předmětů, obvykle zakročí, což vyvolává potyčky mezi fanoušky a policií. Dochází k demolování sedaček, ty jsou házeny na policisty popř. na soupeřovy fanoušky. Po zklidnění dochází většinou k opakování popsaného jevu.

Po skončení utkání jsou fanoušci hostujícího týmu drženi na stadionu do té doby, než odejdou ostatní fanoušci a policie je doprovází obdobným způsobem jako při příjezdu. Během cesty má policie již vyhodnocené videozáznamy a jsou často dodatečně předvedeny další osoby které porušily zákon.

Časté jsou i případy, kdy se fanoušci při přepravě autodopravcem (autobusy), rozhodnou při návratu z utkání zastavit u čerpací stanice, kde nakupují však již bez zaplacení. Těmto nákupům se říká nájezd, kdy do prostoru vběhne několik fanoušků (často i maskovaných), berou vše co mají v dosahu (alkohol, bagety, oplatky) a následně naskakují do autobusu a pokračují v jízdě. Policie po dojezdu autobusu do místa určení zajišťuje všechny přítomné osoby a dochází k vyšetřování a ztotožňování pachatelů.

Fenomén sportovního fandovství není možné podceňovat, protože pokud by k tomu došlo, vznikly by zde gangy, které by se stavěly nad zákon a jejich praktiky by se mohly radikalizovat, což by mělo za výsledek zhoršení bezpečnostní situace v ČR. Nelze samozřejmě opomíjet tu skutečnost, že by na sportovní utkání přestala chodit ostatní veřejnost a škody dopravcům by zřejmě následně platil stát.⁶

2.3 Demonstrace za zlepšení ekonomického postavení demonstrantů

Osobně jsem se žádné demonstrace s ryze sociálním cílem neúčastnil. Tyto demonstrace jsou většinou organizovány odbory nebo nějakou profesní komorou. Vyznačují se tím, že jsou zaměřené především na získání pozornosti v médiích, popřípadě na upoutání pozornosti vlády. Většinou se konají v blízkosti úřadu vlády v Praze, nebo na některém náměstí ve městě kde je demonstrace organizována. Na pódiu je mnoho transparentů, i demonstranti vlastní transparenty, je slyšet časté skandování na podporu cílů demonstrace. Vzhledem k neutěšené hospodářské situaci státu je však tento jev celospolečenský, tzn. nelze tvrdit, že ta samá hesla neskandují skinheadi nebo komunisté. Jak jsem uvedl výše, proti odborářským demonstracím policie nezasahuje (doposud nebyl ani důvod).

2.4 Dílčí závěr

Demonstrace jsou ve většině případů poslední možností občanů, jak donutit společnost či vládu řešit určitý problém. Často bývají předvojem stávky či občanské neposlušnosti. Vzhledem k těmto skutečnostem se demonstracím bezpečnostní složky věnují se vši vážností. Bylo by však vhodné, aby se stejným způsobem problémy obyčejných lidí zabývala i vláda. I když se extrémistických demonstrací účastní především mladí lidé, není vhodné, aby stát v lidech vyvolal potřebu teroristických akcí, protože ty se jako jediné osvědčují při prosazování zájmů malých skupin.

Demonstrace pořádané ultrapravicí (skinheads) mají tradiční program v duchu vlastenectví. Příslušníci ultrapravice velmi často sympatizují s vojensky organizovanými sbory, což se projevuje i na průběhu jejich demonstrací, kde vládně disciplína a jasná organizace demonstrace i následných pochodů. Spolupráce s policií je na velmi vysoké úrovni.

Demonstrace ultralevice mají narozdíl od ultrapravicových mnohem pestřejší program, účastníci jsou z velmi širokého politického spektra. Můžeme zde vidět komunisty, anarchisty, příznivce hnutí PUNK, ekologické aktivisty, apod. Organizační stránka demonstrací je však na menší úrovni a často jsou policií řešeny nedostatky v komunikaci s organizátory.

Sportovní fanoušci jsou v ČR relativně novým fenoménem, kdy fanoušci demonstrují své sympatie ke sportovnímu klubu, což se většinou projevuje zvýšenou konzumací alkoholu a následným pácháním násilí či projevy vandalismu. Tímto problémem se Policie ČR zabývá se vši vážností a je třeba mladým vandalům bránit při vstupu na stadiony v pronášení zbraní či páchání vandalismu již po cestě na utkání sportovních klubů.

3. Legislativní předpisy související s demonstracemi

Vzhledem k současné politické situaci ve světě a i vzhledem k tomu, že Česká republika je členem Evropské unie i NATO (Severoatlantická aliance), jsou možnosti při zabezpečení různých akcí s demonstracemi poměrně široké. Tajné služby a policejní sbory států, které mají příslušné mezistátní smlouvy, vzájemně spolupracují při výměně informací o osobách, které mohou být bezpečnostním rizikem. Vyměňují si informace o činnostech teroristických organizací ve světě a o pohybu zbraní na černém trhu. Stranou nezůstávají samozřejmě ani extrémistická hnutí či legitimní politické strany, které mohou hájit zájmy třetí strany, která může představovat bezpečnostní riziko.

3.1 Současné možnosti bezpečnostních složek při dohledu nad demonstracemi

V České republice se na ochranu společnosti na veřejnosti využívá především Policie České republiky, která chrání ústavní zřízení ČR a zájmy chráněné zákony ČR. Nelze ovšem zapomínat na tajné služby, ať už civilní nebo vojenské. Tajné služby jsou vázány zákony, které jsou pro ně určené, svých cílů dosahují speciálními prostředky, které jsou před veřejností často utajovány. Policie České republiky je vázána Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod a samozřejmě Zákonem o Policii č. 283/1991 Sb.

3.2 Zákony upravující povinnosti organizátorů demonstrací

a) Ústava České republiky

Ústava ČR pouze v článku číslo 3 uvádí, že součástí ústavního pořádku České republiky je i Listina základních práv a svobod.

b) Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod v článku číslo 19, v odstavci číslo 1 uvádí, že právo pokojně se shromažďovat je zaručeno.

V odstavci číslo 2 uvádí, že toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.

c) Zákon o právu shromažďovacím

V úvodním ustanovení Zákona o právu shromažďovacím č. 84/1990 Sb. v § 1 se uvádí:

- 1) Občané mají právo pokojně se shromažďovat.
- 2) Výkon tohoto práva slouží občanům k využívání svobody projevu a dalších ústavních práv a svobod, k výměně informací a názorů a k účasti na řešení veřejných a jiných společných záležitostí vyjádřením postojů a stanovisek.
- 3) Za shromáždění ve smyslu tohoto zákona se považují též pouliční průvody a manifestace.
- 4) Ke shromáždění není třeba předchozího povolení státního orgánu.
- 5) Jsou zakázána shromáždění v okruhu 100 m od budov zákonodárných sborů nebo od míst, kde tyto sbory jednají.

V § 3 se uvádí, že shromáždění může svolat občan starší 18 let nebo česká právnická osoba, anebo skupina osob (dále jen „svolavatel“).

V § 5 se uvádí:

- 1) Svolavatel je povinen shromáždění písemně oznámit obecnímu úřadu tak, aby obecní úřad oznámení obdržel alespoň 5 dnů předem. Obecní úřad může v odůvodněných případech přijmout oznámení i v kratší lhůtě. Za právnickou osobu předloží oznámení ten, kdo je v této

věci zmocněn jednat jejím jménem. Oznámení může být předloženo též osobně v pracovní den, v době mezi osmou a patnáctou hodinou. Obecní úřad vytvoří podmínky, aby oznámení mohla být řádně přijímána.

(2) V oznámení musí svolavatel uvést:

- a) účel shromáždění, den a místo jeho konání a dobu zahájení; jde-li o shromáždění na veřejném prostranství, též předpokládanou dobu jeho ukončení;
- b) předpokládaný počet účastníků shromáždění;
- c) opatření, která provede, aby se shromáždění konalo v souladu se zákonem, zejména počet pořadatelů, které k organizaci shromáždění určí, a způsob jejich označení;
- d) má-li jít o pouliční průvod, výchozí místo, cestu a místo ukončení;
- e) jméno, příjmení, rodné číslo a bydliště svolavatele, u právnické osoby její název a sídlo a jméno, příjmení a bydliště toho, kdo je zmocněn v této věci jednat jejím jménem;
- f) jméno, příjmení a bydliště toho, kdo je zmocněn jednat v zastoupení svolavatele.

(3) Má-li se shromáždění konat pod širým nebem mimo veřejná prostranství, je svolavatel povinen k oznámení přiložit souhlas toho, kdo je vlastníkem, případně uživatelem pozemku.

(4) Je-li oznámení předloženo osobně, obecní úřad to svolavateli písemně potvrdí s uvedením dne a hodiny, kdy byla oznamovací povinnost splněna.

(5) Neuvede-li svolavatel údaje podle odstavce 2 a odstavce 3 anebo jsou-li uvedené údaje neúplné nebo nepřesné, obecní úřad na to svolavatele při osobním předložení oznámení upozorní s tím, že nebudou-li tyto vady odstraněny, nepůjde o platné oznámení. Svolavatel je oprávněn na místě oznámení potřebným způsobem doplnit nebo upravit. Bylo-li oznámení předloženo jiným způsobem, národní výbor svolavatele na vady neprodleně písemně

upozorní. Povinnost svolavatele podle odstavce 1 je splněna, jestliže vady oznámení byly odstraněny ve lhůtě tam uvedené.

3.3 Oprávnění bezpečnostních sborů monitorovat a zakročovat vůči demonstrantům

Pro Policii České republiky je závazný Zákon o Policii České republiky č. 283/1991 Sb., ve kterém jsou vyjmenovány její úkoly a oprávnění.

Pro naši věc je důležitý § 2 Úkoly Policie ČR odstavec 1) písmeno a), b), i), j), a odstavec 3).

Obecně je ve vyjmenovaných ustanoveních uvedeno následující:

- Policie ČR chrání bezpečnost osob a majetku.
- Policie ČR spolupůsobí při zajišťování veřejného pořádku, a byl-li porušen, činí opatření k jeho obnovení.
- Policie ČR dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolupůsobí při jeho řízení.
- Policie ČR odhaluje přestupky.
- Policie plní rovněž úkoly při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku, které jí ukládají příslušné orgány obcí za podmínek stanovených zvláštními předpisy.

V § 20 téhož zákona je uvedeno oprávnění policistů PČR zakázat každému vstup na určená místa na nezbytně nutnou dobu.

V § 42d téhož zákona je v odst. 1) uvedeno oprávnění policistů pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy z míst veřejně přístupných, popřípadě též zvukové, obrazové nebo jiné záznamy o průběhu služebního zákroku.

V § 42d téhož zákona je uvedeno, že pokud jsou k pořizování záznamů podle odst. 1) zřízeny stálé automatické technické systémy, je policie povinna informace o zřízení takových systému vhodným způsobem uveřejnit.

V § 45 téhož zákona je uvedena povinnost policejních útvarů a orgánů obce si navzájem poskytovat informace nezbytné pro plnění úkolů při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku.

3.4 Dílčí závěr

V Ústavě ČR je uvedeno, že součástí ústavního pořádku ČR je i Listina základních práv a svobod, kde je zaručeno právo shromažďovací.

Česká republika má pro demonstrace speciální normu a to zákon č. 84/1990 Sb. Zákon o právu shromažďovacím. V tomto zákonu jsou uvedeny povinnosti svolavatele demonstrací, či shromáždění, dále jsou tu uvedeny postupy orgánů obce nebo státu v případě nedodržení tohoto zákona svolavatelem.

Na demonstracích je přítomna Policie ČR, jako státní složka, která zabezpečuje veřejný pořádek. Oprávnění policie zasahovat do průběhu demonstrací jsou uvedeny v zákoně č. 283/1991 Sb, Zákon o Policii ČR. Policie je povinna zasáhnout proti demonstrujícím i na žádost orgánu obce či vlastníka pozemku, kde se demonstrace koná.

Legislativa má sporné pasáže, především se domnívám, že by se měly přesně stanovit okolnosti, kdy již osoba, která byla svolavatelem a organizátorem demonstrace v minulosti a selhala, nebude mít v budoucnu již tuto možnost bez záruk (např. kauce). Jako možný zákaz by se

mohlo uplatnit nepovolení pochodu, v případě protiprávního jednání účastníků pochodu konkrétního sdružení či politické strany v nedávné minulosti.

Na druhou stranu se domnívám, že policie již nepotřebuje rozšiřovat svoje pravomoci, pouze postačí, bude-li využívat ty stávající, ale s větší mírou odpovědnosti a profesionality.

Pokud se vrcholní manažeři Policie ČR budou bát nasadit všechny dostupné prostředky již v zárodcích, nebudou demonstrující vnímat mantinely pro své chování a bude docházet k excesům.

4. Taktika zákroku bezpečnostních sborů při demonstraci

S organizátory nebo pořadateli demonstrace musí policie vést efektivní komunikaci. Policista určený k vedení dialogu (vyjednávač) při jakýchkoliv nesnázích věc konzultuje s organizátory a hledá společné kompromisní řešení, nikoliv na úkor zájmů společnosti.²

Vhodné je získat na organizátory mobilní spojení a předat jim i kontakt na policii. Dialog s demonstranty vede pouze vyjednávač.

Ostatní policisté se nepouští do diskusí, odkazují na vyjednávače, popř. na jiné pověřené osoby.

4.1 Takticko-psychologické postupy bezpečnostních sborů při zákrocích proti agresivním demonstrantům

S vědomím toho, že na osobu vyjednávače jsou kladeny téměř nadlidské nároky je nutné provádět školení policejních vyjednávačů na komunikaci s demonstranty. Je velké množství pravidel vyjednávání, která si lze osvojit pouze odborným výcvikem, který je náročný především na sebeovládání.

Bezpečnostní složky jsou za své jednání odpovědné společnosti, neměly by budit dojem, že si mohou dělat, co se jim zlíbí. Účastníci demonstrací velmi úzkostlivě sledují reakce státních bezpečnostních složek na jejich chování a při excesech na straně bezpečnostních složek může jejich pochybení spustit jednání davu, kterému se celou dobu snažily bezpečnostní složky vyhnout.

Při demonstracích, které jsou dopředu nahlášené a lze se na ně připravit, se v zahraničí osvědčily tzv. komunikační stánky, kde příslušníci bezpečnostních složek odpovídali na dotazy účastníků demonstrací. Příslušníci bezpečnostních složek měli na sobě oděv pokud možno co

nejméně připomínající uniformu a jednali přátelsky a s úsměvem. O podobném přístupu bezpečnostních složek k demonstrantům v ČR nemám žádné informace.

Velmi důležitá a někdy podceňovaná je úloha novinářů a televizních štábů při demonstracích. Při nedostatečné komunikaci vyjednávače nebo tiskového mluvčího s médii může dojít k tomu, že média budou jednostranně manipulovat s veřejným míněním a zásadně tak ovlivňovat atmosféru mezi demonstrujícími v neprospěch bezpečnostních sil. Byly i případy, kdy se novináři stali tzv. startéry násilí na demonstracích. Na demonstracích nosí novináři visačky s nápisem PRESS nebo TISK, výjimkou nejsou ani reflexní vesty se stejnými nápisy.

4.2 Zásady kontroly demonstrace (davů)

Davů musí být ponechána sebekontrola, kdykoli je to možné, tzn. zasahovat až když je to nezbytné.

Při zjevné účasti bezpečnostních složek používat co nejméně síly, aby toto jednání nevnímali demonstranti jako provokativní prvek.

Při ovlivňování situace na demonstracích nebo proti davu⁷ je nutné mít na zřeteli, že celek, není-li k tomu vyprovokován, není obvykle nebezpečný, ale pouze určité extrémně laděné jádro v davu. Toto musí mít na zřeteli všichni policisté nasazení přímo proti demonstrantům, a proto jim tuto skutečnost musí jejich velitelé neustále opakovat i v průběhu zákroku. Policistům se musí kompenzovat nepohodlí a značná psychická zátěž, stravou, odpočinkem a zájmem o jejich individuální potřeby. Je nežádoucí, aby policista udělal chybu jen proto, že je unavený.

4.3 Fáze demonstrace a následná opatření

Kontaktní fáze – v této fázi si obě strany (demonstranti i bezpečnostní složky) vytvářejí postoje a soudy o svém protějšku. Tato fáze je bez excesů, klid na obou stranách.

Spouštěcí fáze – mezi demonstranty se objevují transparenty, jsou slyšet popěvky, skandují se hesla, dochází k rytmizaci pohybů (za pomoci bicích nástrojů nebo reprodukováné hudby), objevuje se verbální agresivita na straně demonstrantů. V této fázi ještě nedochází k fyzickým výpadům proti bezpečnostním složkám.

Eskalační fáze – změna chování jedné strany vyvolává reakci strany druhé. Dochází k výzvám, varování ze strany bezpečnostních složek. Zvyšuje se četnost fyzického napadání mezi demonstranty a bezpečnostními složkami.

Konflikt – násilný střet, agresivní a emoční projevy, fyzické násilí.

Doznívání konfliktu – zjišťování ztrát, zajišťování osob, dokumentace škod na místě události.

4.4 Činnost bezpečnostních sborů při jednotlivých fázích demonstrace

Obecně lze říci, že čím větší počet osob se účastní demonstrace, tím je větší bezpečnostní riziko². Při kontaktní fázi se policista řídí rozkazy svého nadřízeného (jednotné velení), tzn. nejedná o své vůli.

Při **spouštěcí fázi** je nutné, aby policisté nekomentovali cíle ani hesla demonstrujících, na dotazy neodpovídali a odkazovali s úsměvem na tiskového mluvčího, popř. jinou určenou osobu (vyjednavče). Na vyhrožování nebo zesměšňování (obnažování demonstrantů na veřejnosti, plivání, močení, apod.) nesmí policista reagovat. Věc oznámí nadřízenému a ten bude cestou vyjednavče sjednávat nápravu přes organizátory demonstrace. V této fázi jsou již kladeny velké nároky na velení a jednotné velení musí být za každou cenu udrženo.

Při **eskalační fázi** lze říci, že pokud nedojde k eliminaci nejagresivnějšího jádra v davu, lze předpokládat další fázi, tzn. konflikt. V této fázi se do popředí dostávají tzv. startéři, může se jednat i o jednotlivce, ale častěji je to skupina osob. Jsou případy, kdy se stane startérem

náhodná skupina osob, ale v konečném důsledku je to pro bezpečnostní složku jedno. Začíná se většinou s urážejícími hesly, házením kamení (dlažebních kostek) a velmi často posledním aktem před konfliktem jsou tance s předáváním květů bezpečnostním složkám. V této době je poslední možnost vyzvat všechny demonstranty, aby opustili daný prostor a zanechali protiprávního jednání a těm, kteří toho využijí, umožnit odchod, je však nutné sledovat zda se osoby na jiném místě neshromažďují a pokud ano, přijmout další opatření. Výzvy se uskutečňují pomocí megafonu a případně i v jiném jazyce než českém, dle složení demonstrantů.

Je běžnou praxí, že bezpečnostní složky mají mezi demonstranty osoby, které sledují dění v davu, zachytávají důležité informace (o cílech akce, a směru pochodu...), a zjišťují kdo je vůdce, popřípadě která skupina osob řídí demonstraci. Není vždy pravidlem, že kdo řídí demonstranty je nutně startér, poslední dobou je tomu spíše naopak, ale startér vždy pochází z nejbližšího okolí organizátora. Ideální krytí pro tyto příslušníky bezpečnostních složek je vydávat se za novináře, kdy lze používat v davu i kameru pod stejným krytím. U kamery je však nutné, aby byl kameraman chráněn nejméně třemi příslušníky policie (samozřejmě v civilním oblečení).

V této fázi může velitel bezpečnostního opatření vydat pořádkovým jednotkám rozkaz, aby z davu vyvedli startéry. Může tím celou demonstraci zcela ochromit a demonstrace bude bez větších problémů ukončena.⁴

Je zde však nebezpečí, že při vyvádění osob z davu dojde k potížím, kdy bezpečnostní síly použijí zbytečné násilí a dosud klidná většina demonstrujících ucítí sympatie s předváděnou osobou a může dojít ke konfliktu. Pokud v této fázi neudrží velitel zasahující policisty pod jednotným velením, dochází k eskalaci násilí.

Konflikt je prohrou bezpečnostních složek, ale v poslední době je velmi obtížné se mu vyhnout, protože především pro osoby, mezi 15. – 20. rokem života, je účast na demonstraci a možnost, chovat se protiprávně, adrenalinovým sportem. Při konfliktu už je jednotné velení neudržitelné a je nutné, aby každý ze zakročujících policistů zbytečně svým jednáním situaci nevyostřoval. V první řadě si musí chránit vlastní život a zdraví, poté život a

zdraví demonstrantů a až poté majetek. Velitelé by měli podřízeným přesně stanovit kam až mohou demonstranti ve svém jednání dojít a od kdy pořádkové síly zakročí.

Když už je konflikt neodvratitelný, je vhodné použít zátarasy, služební vozidla, vodní děla, popř. zásahové výbušky.

Po konfliktu je nutné zajistit osoby, které se dopustily protiprávního jednání, zajistit raněným osobám lékařskou pomoc a dokumentovat škody popř. jiné ztráty na veřejném či soukromém majetku.

4.5 Prevence selhání bezpečnostních sborů při demonstracích

Základním předpokladem úspěchu jsou komunikační prostředky, je nutné zajistit přímý tok informací mezi velením a pořádkovými jednotkami. K většině neúspěchů při demonstracích dochází v důsledku přerušení informačního toku.²

Je nutností zajištění zásobování proviantem a dobré sociální zázemí pro zasahující policisty.

Jako vhodné se jeví i přítomnost lékařské služby, kterou mohou využít i demonstranti (na což je třeba demonstranty upozornit).

Pro případné nasazení policistů do pořádkových sil je nutné zajistit odpovídající vybavení (štíty, helmy, chrániče trupu a končetin, plynové masky, mobilní hasicí přístroje na hašení osob) a jejich odborný a praktický výcvik.

4.6 Dílčí závěr

S ohledem na to, že bezpečnostní složky jsou placeny z daní občanů ČR, jsou jim za své jednání odpovědny, neměli by budit dojem všemohoucnosti.

Při demonstracích je velmi důležitý přístup k médiím. Neinformování veřejnosti a nezájem o komunikaci s médii nahrává agresivním osobám uvnitř davu, které mohou vyprovokovat konflikt.

Při demonstracích jsou patrné určité fáze: kontaktní fáze, spouštěcí fáze, eskalační fáze, konflikt a doznívání konfliktu.

K demonstrujícím je třeba přistupovat velmi citlivě a obezřetně. Je nutné kontrolovat dav a co nejméně negativně ovlivňovat napětí uvnitř davu. Bezpečnostní složky se vždy snaží zabránit vzniku konfliktu a je nutné využít všech možností k jeho odvrácení.

Bylo by neobjektivní a poněkud zavádějící nepřiznat chyby, kterých se dopouští demonstranti nebo bezpečnostní složky.

Dle mého přesvědčení je největší chybou demonstrantů agresivních demonstrací, že si na začátku demonstrací organizátor nestanoví meze, kam až nechá dojít agresivní výpady účastníků vůči bezpečnostním složkám. Vzhledem k pestrosti a počtu zastoupených organizací se to na anarchistických streetparty vyvíjí vždy stejně a organizátor vždy ztrácí nad davem kontrolu a z místa demonstrace s jejím formálním ukončením odjíždí.

Demonstrace samozřejmě pokračuje dál i bez něj, ale policie již nemá s kým jednat. V davu se ve velmi krátké době projeví bezkonceptnost a vedení se ujímají velmi extrémní skupiny, jejichž cílem je vyvolat konflikt s policií, ke kterému dojde. I když jsem byl v davu jako policista (utajený), mohu zodpovědně prohlásit, že policie nemívá žádnou vinu na vyvolání konfliktu. Je vždy jen otázkou času kdy k tomu dojde. Nelze očekávat, že policie bude do nekonečna přihlížet vandalismu nebo tomu, jak jsou její příslušníci napadáni.

Demonstranti často i v důsledku strachu celkem zbytečně při zajištění nebo předvádění policií jednájí v rozporu s pokyny policistů a jsou nemile překvapeni, jsou-li k řádnému chování donuceni i silou.¹

Na druhou stranu musím přiznat, že i policie dělá zbytečné chyby, především ve vztahu k jednotlivým policistům. V průběhu nejmasovějších demonstrací v ČR po listopadu 1989 (zasedání MMF a zasedání NATO v Praze) bylo sociální zázemí zakročujících policistů v naprosto žalostném stavu.

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že Policie ČR se nechovala k policistům seriózně. Hlavní funkcionáři policie toho v médiích policistům spoustu naslibovali a splnili z toho cca. 15%.

Nikdo z policistů nepožadoval dvoulůžkové pokoje hotelového typu, ale místnosti o 20-ti lůžkách s permanentním střídání osob rozhodně jako odpočinkové místnosti nesloužily. O hygienických podmínkách se nebudu ani zmiňovat, protože by tomu nikdo nevěřil. Strava byla zajišťována nepravdělně a ve velmi nízké kvalitě. Příslušníkům policie, kteří byli jako já v terénu mezi demonstranty, následně policie kompenzovala náklady na život v tomto prostředí za 14 dní částkou 1.000,- Kč. V případě proplacení diet by tato částka byla převýšena již při proplacení jen 8 dnů a kde jsou náklady na vstupné do klubů, na oděvy a holiče. O případných odměnách nemůže být samozřejmě ani řeč.

Domnívám se, že Policie ČR dlouhodobě podceňuje motivační politiku svých podřízených a jednou se jí to nevyplatí. Výše uvedené skutečnosti jsem popsal proto, aby bylo zřejmé, že pokud vládne nervozita na straně demonstrantů, nemusí být situace na straně bezpečnostních složek o mnoho lepší. Pokud policista naspí za tři dny 3 hodiny nebude se rozhodně rozhodovat rychle a dost možná ani správně.

Ovšem největší chybou policie a ostatních bezpečnostních složek je necentralizované velení. V ČR jsou různé služby (Bezpečnostní informační služba - dále BIS, Vojenská zpravodajská služba - dále VZS, Úřad pro zahraniční styky a informace - dále ÚZI, utajené

útvary Policie ČR), které se podílejí na získávání informací pomocí agentur o bezpečnostní situaci v ČR doma i v zahraničí. Byla vyžádána součinnost s agenty FBI (Federální úřad vyšetřování USA), CIA (zpravodajská služba USA), rovněž Interpolu a Europolu. Všechny tyto složky mají nepřeberné množství informací, které by důslednou analýzou mohly zabránit škodám na majetku a chránit zdraví osob.

Osobně neuznávám za argument pro nespolupráci s Obvodními ředitelstvími Policie, obavu z vyzrazení agentů. Pokud by byla jedna osoba pověřena sběrem informací a následnou analýzou a stanovením postupů, nemůže k žádnému úniku informací na veřejnost dojít. V ČR je mnoho služeb, které mají v určitých oblastech shodné úkoly, jedná se právě o extremismus (terorismus), kterým se zabývá PČR, BIS, VZS i ÚZI.

Příliš nerozumím roli Národního bezpečnostního úřadu (dále NBÚ), který má právě tyto složky zastřešovat, dost možná by mohl být NBÚ i garantem a koordinátorem podobných akcí.

Ale aby toho nebylo málo, nespolupracují mezi sebou ani jednotlivá Obvodní ředitelství a informační tok směrem od PČR Správy Hlavního města Prahy byl rovněž skromný. Došlo k tomu, že za veškeré problémy s demonstracemi měli plnou zodpovědnost Obvodní ředitelé, v jejichž služebním obvodu se demonstrace konaly.

Tuto skutečnost vnímám jako typicky český projev alibismu a stydím se za to, že významné posty v těchto složkách zastávají neschopní lidé. A i když již nejsem příslušníkem PČR věřím, že se v celé ČR a v Policii ČR najdou kvalitní profesionálové, kteří přijmou zodpovědnost a neobětují vlastní podřízené ze strachu z očerňujících titulků v novinách nebo nepřízni nadřízeného.

Závěr

Občané České republiky si postupně zvykají na demonstrace, učí se jak tento fenomén vnímat, učí se jak o svých názorech mluvit na veřejnosti a učí se své názory sdělovat třeba i těm, kteří je ani slyšet nechtějí (politici).

Institut shromáždění občanů je deklarován v Listině základních práv svobod, která je součástí Ústavy České republiky a toto právo chrání přímo Shromažďovací zákon. Kdyby stát nechtěl, aby lidé tento institut využívali, nedal by jim ho. Před rokem 1989 tento institut nebyl přístupný pro všechny, většinou pouze sloužil k agitaci pro Komunistickou stranu a tato historie vhání do mysli starších občanů většinou beznaděj a dnes možná i úsměv.

Stejně jako se občané učí chování na demonstracích, učí se i policejní složky novému přístupu k demonstrujícím. Nelze pouze hrozit zbraněmi, vydávat ultimáta a případně infiltrovat sdružení občanů nebo politické strany. V současné době je na vrcholné manažery policejních složek kladem mnohem větší nápor odpovědnosti a nutno dodat, že ti nejvrcholnější představitelé často tuto odpovědnost neunesou a dochází k nežádoucím jevům.

Dnes se samozřejmě objevují takové situace, že jsou demonstrace využívány k různým účelům, které bývají široké veřejnosti navždy utajena, ale na druhou stranu se z demonstrování stává pro určité lidi životní styl. Mladí lidé z Evropy se velmi často účastní různých demonstrací po celém světě. Někteří pro myšlenky hlášané na transparentech, jiní berou potyčky s bezpečnostními silami jako adrenalinový sport.⁴

Mikrosvětem davového násilí jsou agresivní projevy sportovních fanoušků, kteří mohou být i účastníky demonstrací a pro bezpečí ostatních občanů je nutné věnovat pozornost i jejich vzrůstající agresivitě, což se snaží Policie ČR dělat.

Resumé

Práce nastiňuje problematiku demonstrací poněkud z jiného úhlu, protože většinou se touto problematikou zabývají psychologové, kteří nepůsobí a ani nikdy nepůsobili v bezpečnostních složkách jako řadový policisté, v důsledku čehož má jejich pohled větší odstup od reality než pohled řadového policisty, jakým jsem byl já.

V práci jsou popsány demonstrace takového druhu, kterých se autor práce jako policista zúčastnil, i když si je vědom toho, že některé druhy demonstrací, o kterých pojednal jen okrajově, mohl vyhledat v odborné literatuře, ale domnívá se, že pro české prostředí nejsou a nebudou ani v budoucnu aktuální (náboženské demonstrace, náboženský fanatismus).

Cílem práce bylo podat o fenoménu demonstrací v ČR objektivní informace. V některých otázkách se autorova tehdejší příslušnost k Policii ČR musela nutně projevit a doufá, že ne na škodu této práce.

Anotace

Práce se zabývá demonstracemi v České republice. Jsou zde popsány jejich jednotlivé druhy a naznačeny příčiny jejich vzniku.

V práci jsou uvedeny jednotlivé fáze demonstrace a je provedeno srovnání teorie s praxí.

Práce obsahuje analýzu platné legislativy, která konání demonstrací upravuje.

Součástí práce je popis taktiky ozbrojených sborů při ovlivňování dění při demonstracích.

Klíčová slova: *dav, demonstrace, násilí, sportovní fanoušci, policejní taktika, vandalismus*

Annotation

This work is about demonstrations in the Czech republic. There are their types and reasons of their origin describe there.

Further, there are individual phases of demonstration and comparisons of theory and practise.

The work also analysis of valid legislation that determines rules of demonstration.

A part of the work is also a description of tactics of armed corps while supervising demonstration.

Text key words: *crowd, demonstration, violence, sports fans, police tactics, vandalism*

Seznam použité literatury

1. SPURNÝ J. , *Psychologie Násilí*. Praha: Policejní Akademie, 2000.
2. SPURNÝ J. , *Psychologie dnes*. Časopis, 2000.
3. ČÍRTEK P. , *Dav se chová jako živel*. Noviny, 2000.
4. ČÍRTKOVÁ L. , *Psychologické pozadí demonstrací*. Praha: Policejní Akademie, 2000.
5. ČÍRTKOVÁ L. , *Psychologické poznámky k demonstracím*. Praha: Policejní Akademie, 2000.
6. BRZYBOHATÝ M. , *Terorismus I*. Police History, 1997.
7. HAYESOVÁ N. , *Základy sociální psychologie*. Portál, 1998.
